

**Prinsenhofplein 6/Zilverhof 44A
Te Gent**

**Archeologienota Archeologisch Vooronderzoek
Programma van Maatregelen
Proefputtenonderzoek – 2019H174**

Eke
2019

Colofon

Titel: Prinsenhofplein 6/Zilverhof 44A te Gent
Nota Archeologisch Vooronderzoek
Programma van maatregelen - 2019H174

Status: definitief

Datum: 17 oktober 2019

Auteur: A. Claus

Projectbegeleiding: N. Vanholme

Kaartvervaardiging: A. Claus

Terreinwerk: A. Claus & K. Van Quaethem

Projectcode: 2019H174

Raaproject: GEPRI01

Erkend archeoloog: RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)

Bewaarplaats documentatie: RAAP België,
Begoniastraat 13
9810 Eke

Bevoegd gezag: agentschap Onroerend Erfgoed

RAAP België BVBA
Begoniastraat 13
9810 Eke
telefoon: 09/311 56 20 - 0498/44 16 99
E-mail: raap@raap.be

© RAAP België bvba, 2019

RAAP België aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

1	Gemotiveerd advies	3
1.1	De volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek	3
1.2	De aan-/afwezigheid van een archeologische site	3
1.3	Impactbepaling	3
1.4	Waardering van de archeologische site	7
1.5	Bepaling van de maatregelen	8
2	Programma van maatregelen	9
2.1	Administratieve gegevens	9
2.2	Ruimtelijke afbakening	10
2.3	Onderzoeksopdracht	11
2.3.1	Doelstelling	11
2.3.2	Wetenschappelijke vraagstelling	11
2.4	Onderzoeksmethode, -strategie en –technieken	11
2.4.1	Onderzoeksmethode	11
2.4.2	Onderzoeksstrategie & -technieken	12
2.4.3	Bepalende criteria voor het alsnog niet uitvoeren van de voorziene onderzoekshandelingen	13
2.4.4	Duur van de werfbegeleiding	13
2.4.5	Kostenraming	13
2.4.6	Competenties voor de uitvoerders	13
2.4.7	Het bewaren en deponeren van het archeologisch ensemble	14

1 Gemotiveerd advies

1.1 De volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek

Hoewel de proefputten niet konden uitgevoerd worden zoals voorgeschreven in het programma van maatregelen, leverde het vooronderzoek echter wel voldoende informatie op over de aan-/afwezigheid van een archeologische site, de waarde hiervan en de omgang hiermee met betrekking tot de voorziene werken.

1.2 De aan-/afwezigheid van een archeologische site

Al uit het bureauonderzoek bleek dat het plangebied zich bevindt ter hoogte van een archeologisch waardevolle site. De percelen bevinden zich aan de noordoostelijke rand van de **beschermde archeologische site**¹ van het Prinsenhof te Gent. De te verbouwen woning zelf kon op basis van historische en cartografische bronnen gelinkt worden aan het zogenaamde huis van de Hovenier, dat minstens teruggaat tot de 16de eeuw. Het proefputtenonderzoek toonde aan dat binnenshuis nog enkele oude vloerniveaus bewaard bleven onder het huidige vloerniveau. Een proefput op de binnenkoer leverde informatie op over de achtertuinen van het historische pand. Ingesneden in een ophogingspakket werd vermoedelijk een kuil aangetroffen met een voorlopig onbekende functie. Aan de hand van een boring kon de bodemopbouw tot op de moederbodem vastgesteld worden en de dieptes van de oudste archeologische niveaus geregistreerd worden.

1.3 Impactbepaling

De oorspronkelijk geplande bodemingrepen² zou de aanwezige archeologische resten op verscheidene locaties binnen en achter de woning onherroepelijk vernielen tot op verschillende verstoringsdieptes. Met het oog op de maximale bewaring van het bodemarchief binnen deze beschermde archeologische site werd tijdens een overleg tussen de Diensten Stadsarcheologie en Stedenbouw van Gent overeengekomen dat een nieuw voorstel kon worden ingediend door de opdrachtgever. Bij deze nieuwe plannen wordt de bodemingreep sterk beperkt. De door de diensten goedgekeurde wijzigingen worden hieronder beschreven:

Binnen de woning:

- De volledige gelijkvloers krijgt nog steeds een **nieuwe vloerplaat**. Rekening houdend met een ophoging van het vloerniveau wordt ongeveer 16 cm uitgegraven.³
- In de kelder gebeuren er geen uitgravingen. Er wordt een nieuwe vloer op de bestaande gelegd.

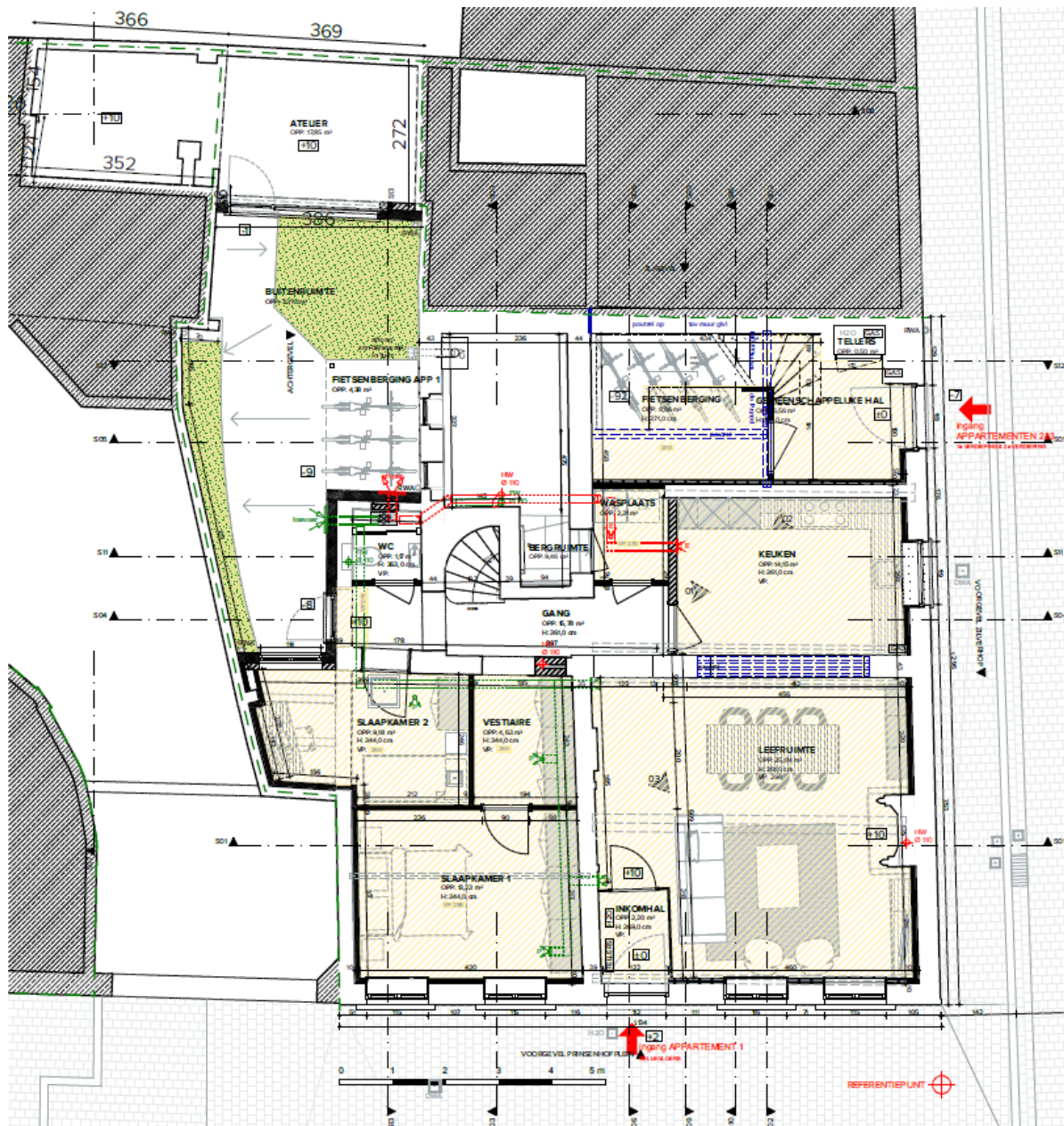
¹ Bij het handelen aan of in beschermde sites dient het Onroerenderfgoeddecreet (12 juli 2013) en het bijhorend besluit (16 mei 2014) nageleefd.

² Zoals gedefinieerd in het Onroerenderfgoeddecreet (12 juli 2013).

³ Aangezien het huidige vloerniveau gefundeerd is op een dunne zandige laag (< 16 cm), betreft het nog steeds verwijdering van materie uit de ondergrond.

- Het huidige rioleringsstelsel wordt hergebruikt en aangepast. Op deze manier worden geen nieuwe leidingtracés uitgegraven.
- Er worden geen nieuwe funderingssleuven uitgegraven voor nieuwe steunmuren.
- De huidige toegang tot de kelder blijft behouden. Er komt geen nieuwe doorgang voor fietsen. Deze worden bovengronds geplaatst.

De uitgraafdiepte voor de nieuwe vloerplaat bevindt zich, op de locatie van de gezette proefput, net boven het niveau waarop oude vloeren werden aangetroffen (deze werden aangetroffen op -18cm en -24cm onder de huidige vloer). De te verwachten oude vloerniveaus zijn vermoedelijk niet overal op gelijke diepte bewaard. Voor bijna de helft van het gelijkvloers zijn er reedsvergravingen gebeurd in het verleden. Bij een vorige renovatie is namelijk het rioleringsstelsel vernieuwd. Deze worden dus ofwel verstoord of verdwijnen net onder een betonplaat. Bovendien kunnen eventueel aanwezige structuren zoals aanzetten van binnenmuren, haardplaatsen, veegputten en dergelijk worden aangesneden en eventueel verstoord worden. De diepte waarop deze bewaard kunnen zijn, is immers niet exact gekend.

Figuur 1: Het gewijzigd plan voor gelijkvloers (bron: Ypsilon architectenbureau). De fietsenstallingen zijn bovengrond voorzien.

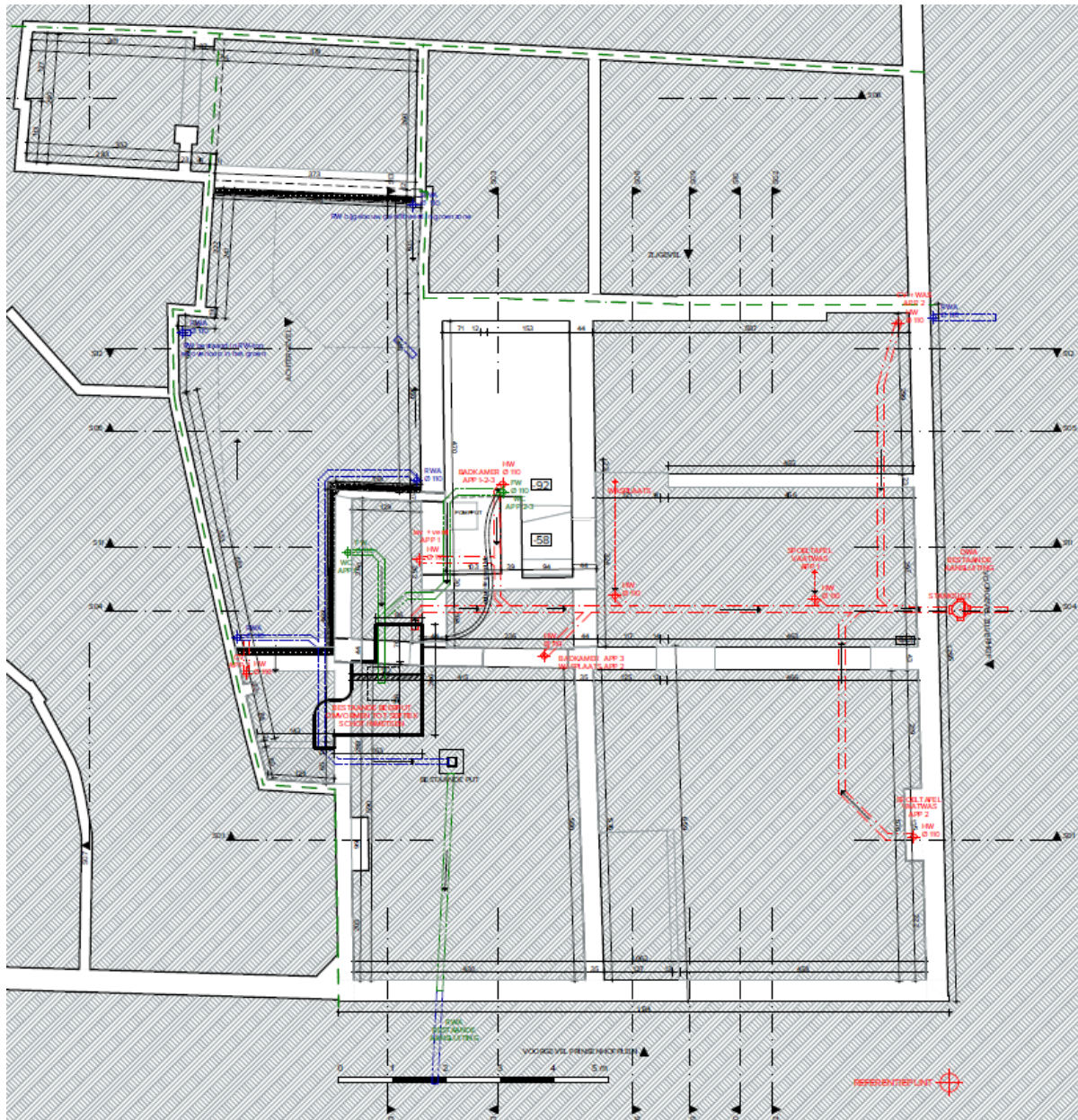
Op de binnenkoer achteraan de woning worden de oorspronkelijk geplande graafwerken beperkt:

- De geplande regenwaterput en septische put worden niet aangelegd. De aanwezige verzamelput wordt omgevormd tot septische put. Ook de afvoerbuizen op de koer kunnen op deze manier het huidige stelsel volgen.
- Voor de **aanbouw** in het westen van de binnenkoer wordt er gebruik gemaakt van de bestaande vloerplaat(fundering) waarop een lichte structuur met sandwichpanelen wordt gebouwd. Er dient dus ook hier geen bijkomende funderingssleuf te worden gegraven.
- Op andere plaatsen waar er op de vergunningsplannen een fundering is voorzien zoals de buitenmuur in slaapkamer 2 en de muur tussen keuken en wasplaats wordt er gebruik

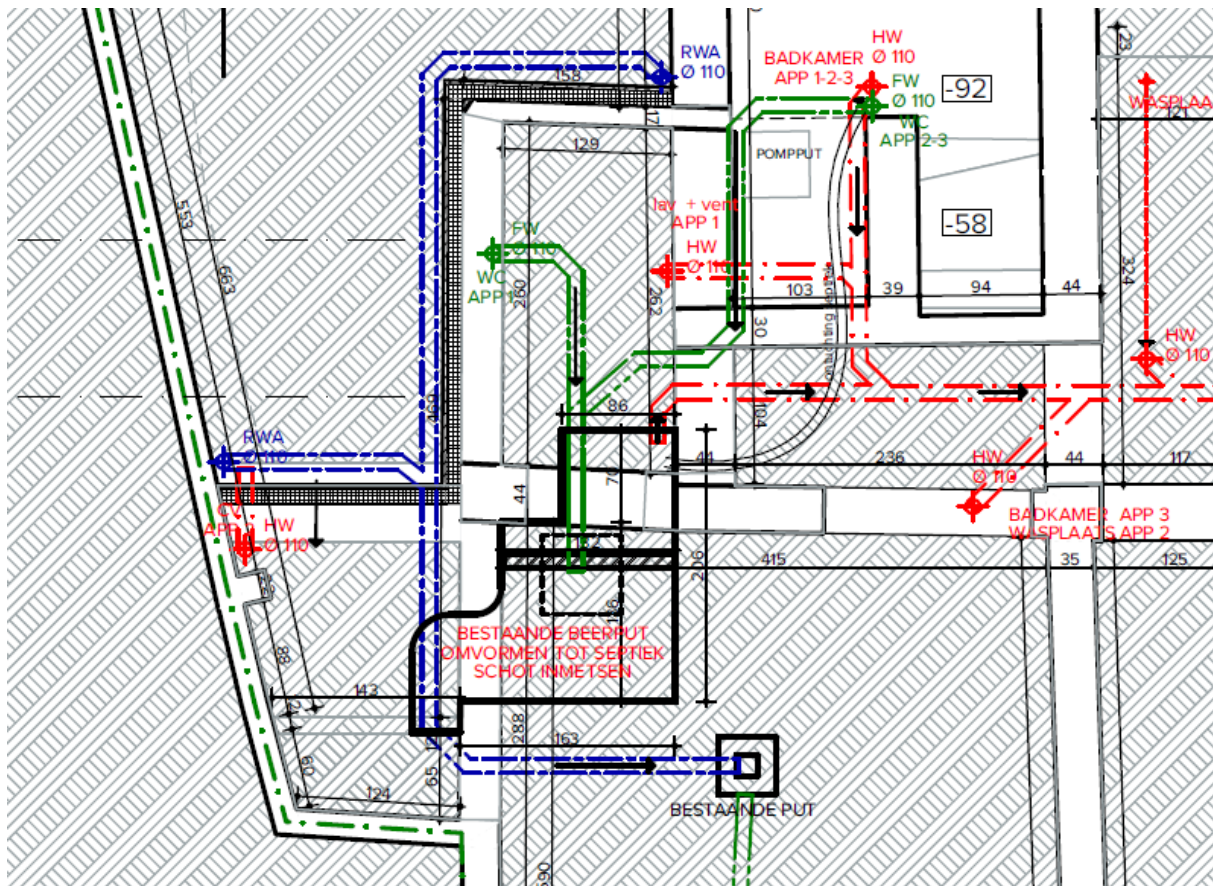
gemaakt van een poutrel die de nieuwe fundering vervangt en afsteunt op een bestaande oude fundering waardoor de verstoring beperkt wordt.

- De vloerplaat op het gelijkvloers wordt 16cm uitgegraven.

De graafwerken op de binnenkoer blijven zodus beperkt. Het afgraven voor een nieuwe vloerplaat reikt er niet dieper dan de reeds aanwezige verharding. De binnenkoer wordt net zoals de woning ook opgehoogd met 13 cm.

Figuur 2: Gewijzigd funderings- en rioleringsplan (bron: Ypsilon architectenbureau).

figuur 3 Detail van het gewijzigde funderings- en rioleringsplan met aan duiding van hergebruik van de beerput. (bron: Ypsilon architectenbureau)

1.4 Waardering van de archeologische site

Resten van muurwerk *an sich* en de aangetroffen oude vloerniveaus kunnen **informatie opleveren over de inrichting en functionele indeling van de woning, en de evolutie ervan**. Daarnaast kan hieruit ook meer kennis verzameld worden over de bewoners en de sociale status van de hovenier (bv. op basis van aanwezigheid van bepaalde specifieke ruimtes). Als onderdeel van de beschermde archeologische site van het Prinsenhof zijn de archeologische resten binnen het plangebied zeker waardevol.

De diepste niveaus vastgesteld op de binnenkoer hadden meer informatie kunnen opleveren over de ontwikkeling van het terrein en het oprichten van de woning. Deze archeologische resten zijn waardevol in het bredere kader van het Hof Ten Walle en de vroegste ontwikkelingen van het meersengebied. **De resten op de koer worden gezien de planwijzigingen echter niet meer bedreigd.**

1.5 Bepaling van de maatregelen

In het huis zal daar **waar de vloer wordt verdiept een opgraving plaatsvinden**. Dit omwille van de feiten dat:

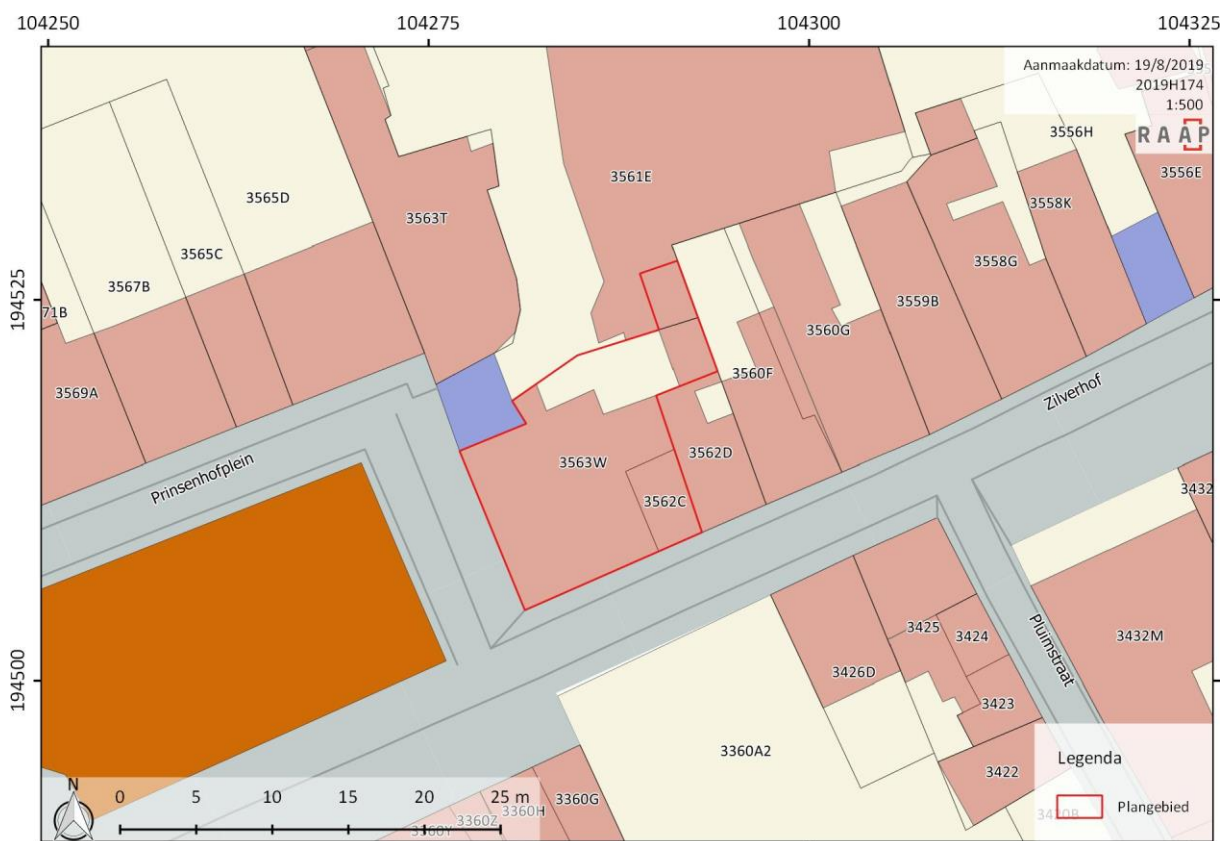
- Op basis van de éne proefput in de woning geen uitspraak kan worden verricht over de aan- of afwezigheid en diepte van archeologische resten in de andere ruimtes.
- Ook binnen de bestaande ruimtes de diepte van vloeren of muurrestanten kan verschillen.
- Er binnen de 16cm resten van vloeren, scheidingsmuren, haarden, veegputten, afvoergoten,... kunnen aanwezig zijn.
- De graad van verstoring binnen enkele kamers van het huis niet kan worden ingeschat.
- De vastgestelde oude vloerniveaus zullen verdwijnen onder een harde en moderne vloerplaat. Ondanks de oude vloeren onder de- 16cm niet worden verwijderd, moet rekening worden gehouden met eventuele schade tijdens mogelijke uitbraak van het beton. Registratie is dus een must.

Er zal binnen het huis niet dieper worden opgegraven dan de verstoringsdiepte.

2 Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

- *Projectcode Agentschap Onroerend Erfgoed: 2019H174*
- *Erkend archeoloog: RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)*
- *Naam plangebied en/of toponiem: Prinsenhofplein 6/Zilverhof 44A*
- *Adres: Prinsenhofplein 6/Zilverhof 44A, Gent, prov. Oost-Vlaanderen*
- *Kadastrale gegevens: Gent, afdeling 15, sectie F, perceelnummers: 3562C & 3563W*
- *Oppervlakte projectgebied: 183 m²*
- *Oppervlakte geplande bodemingrepen: ca. 131 m²*

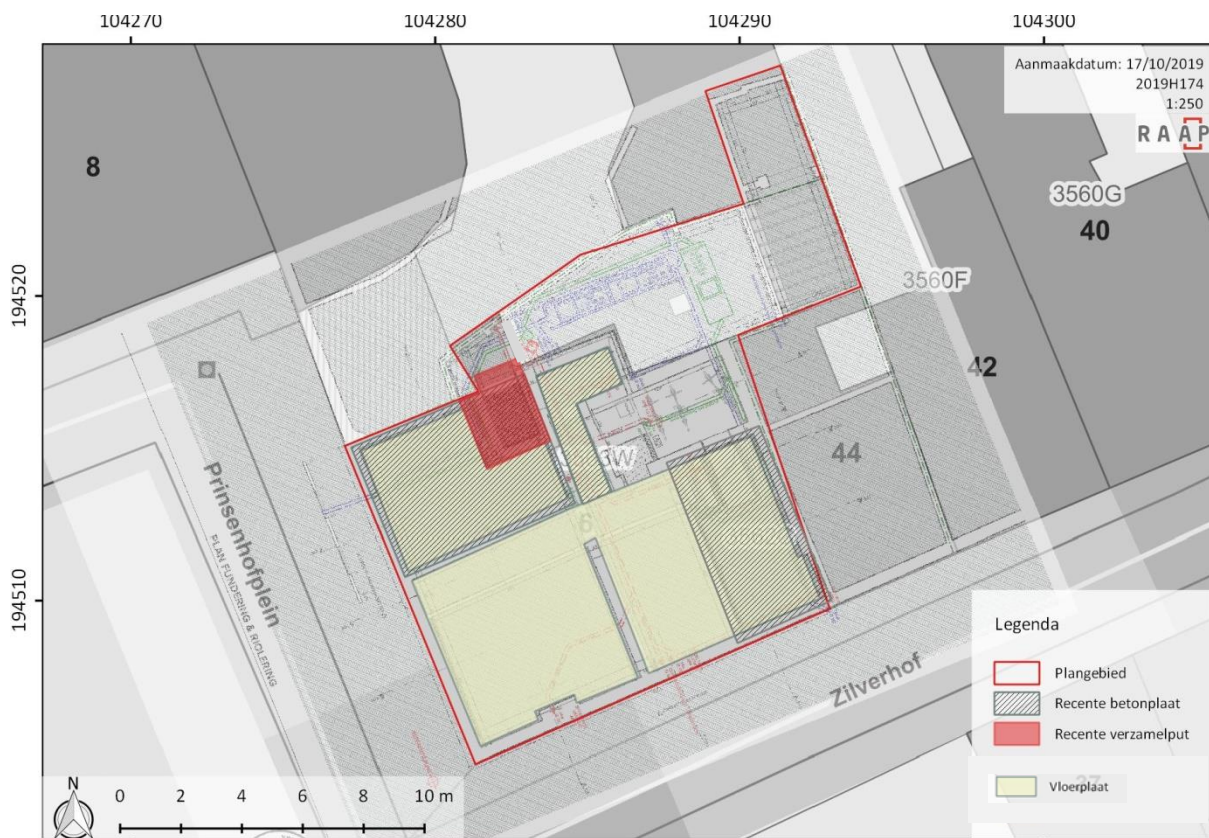
Figuur 4: Projectie van het plangebied op de GRB-kaart. (bron: AGIV, 2019)

2.2 Ruimtelijke afbakening

De volledige zone binnen de woning waar een nieuwe vloerplaat komt, wordt onderzocht. Bij het uitgraven worden alle aanwezige archeologische resten in hun totaliteit geregistreerd. De totale oppervlakte van de woning bedraagt ongeveer 130 m².

Op de binnenkoer wordt niet dieper gegraven dan de huidige verharding en fundering. Aangezien dit geen bodemingreep betreft, wordt deze zone niet opgegraven.

Het achterliggend atelier wordt niet onderzocht aangezien de huidige betonplaat er wordt behouden.

Figuur 5: Afbakening van te onderzoeken zone weergegeven op funderingsplan en GRB (bron: AGIV, 2019). Het betreft de zone waar een nieuwe vloerplaat komt binnen de bestaande woning. Op het plan worden ook de locatie van de ruimtes met recente betonplaat (onbekende funderingsdiepte) en de huidige verzamelput weergegeven.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Doelstelling

De opgraving heeft als doel het bodemarchief tot op verstoringsdiepte te registreren alvorens het wordt verstoord. Hierbij wordt voornamelijk gelet op de interne bouwevolutie van de woning doorheen de tijd. Daarnaast worden de reeds aanwezige verstoringen binnen de te onderzoeken zone in kaart gebracht.

2.3.2 Wetenschappelijke vraagstelling

Woning:

- In hoeverre is het (de) oude vloerniveau(s) binnen de bewoning bewaard gebleven? Zijn er verschillen per ruimte waarneembaar? Zo ja, welke?
- Wat is de (relatieve of absolute) datering van het (de) oude vloerniveau(s)?
- Wat is de interpretatie van eventueel waargenomen muurresten (interne verdeling, haardwangen, ...)?
- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van eventueel ander aangetroffen archeologische resten?
- Is er aan de hand van sporen, structuren en/of vondsten een functionele indeling merkbaar binnen de woning? Zo ja, welke?
- Is er een evolutie merkbaar in de functionele indeling van de verschillende ruimtes? Wijken deze functies af van deze aangegeven op het plan van Mercx uit 1649?
- Wat kan uit de aangetroffen vondsten en sporen afgeleid worden met betrekking tot de socio-economische status van de bewoners van het huis van de Hovenier?

2.4 Onderzoeksmethode, -strategie en –technieken

2.4.1 Onderzoeksmethode

Voor de keuze van de te hanteren onderzoeksmethode werd de afweging gemaakt tussen een werfbegeleiding en een opgraving. Uitgangspunt was de werfbegeleiding, d.i. een bijzondere vorm van een archeologische opgraving en is onderworpen aan dezelfde decretale bepalingen als de opgraving. Een werfbegeleiding kan enkel uitgevoerd worden in volgende situaties (volgens CGP 4.0):

- Wanneer voorgeschreven maatregelen voor behoud in situ dienen opgevolgd te worden of wanneer ondergrondse constructies zonder archeologische waarde gesloopt worden voorafgaand aan een opgraving.
- Wanneer een volwaardige opgraving niet mogelijk is door de technische uitvoeringswijze van de geplande bodemingreep.
- Wanneer een opgraving omwille van gevaar voor de volksgezondheid, de arbeidsveiligheid of de publieke orde niet uitgevoerd kan worden (zware bodemvervuiling, explosiegevaar, instortingsgevaar). Ook niet door een aanpassing van de uitvoeringswijze van de geplande bodemingreep.
- Wanneer geen volwaardige opgraving noodzakelijk is om het kennispotentieel van het terrein te realiseren, maar beperkte registraties hiervoor volstaan.

Geen enkele van deze situaties is van toepassing voor het plangebied. Een volwaardige opgraving is de meest aangewezen onderzoeksmethode om het kennispotentieel van de archeologische resten te realiseren. Het nagaan van de bouwevolutie en functionele indeling van de ruimtes binnen de woning vergen immers een vlakdekkende aanpak in plaats van lokale en beperkte registraties. Bovendien leent de technische uitvoering zich tot dergelijke aanpak.

2.4.2 Onderzoeksstrategie & -technieken

Bij het uitgraven van de funderingsput voor een nieuwe vloerplaat worden alle aanwezige archeologische resten geregistreerd. Indien relevante archeologische sporen en structuren in het vlak worden waargenomen, worden deze gecoupeerd tot aan de maximaal de verstoringsdiepte.

Binnen de woning wordt de stratigrafie aan de hand van - in diepte beperkte - profielen bestudeerd ten opzichte van het huidig vloerniveau. Verstoorde zones worden fotografisch geregistreerd en opgemeten zowel in het vlak als in de diepte.

Er is kans op meerdere archeologische niveaus. Binnen de woning is de diepte van het eerste archeologisch niveau afhankelijk van de onder de huidige vloer bewaarde structuren zoals muurfunderingen, vloerniveaus, veegputten, haardplaten, afvoergoten... In de ruimtes waar een recente vloerplaat aanwezig is, dient de verstoringsdiepte bepaald te worden. Indien deze dieper is dan de geplande bodemingreep, vervalt de opgraving in deze ruimtes.

Algemeen dient de opgraving te gebeuren volgens de Code Goede Praktijk 4.0, en dit voor sites met complexe stratigrafie. Onderstaande bijkomende maatregelen en aandachtspunten dienen in acht genomen te worden:

- De vloerniveaus:
Oude vloerniveaus binnen de woning worden volledig blootgelegd en opgeschoond. Er wordt de nodige aandacht besteed aan gebruikte materialen (o.a. tegels, mortel, hergebruik...), fasering en ruimtelijke indeling. In het bijzonder wordt gelet op de aanwezigheid van structuren zoals haardplaten, veegputjes, afvoergoten en dergelijke meer.
- Muurwerk en funderingen:
Al het (ondergronds) muurwerk wordt opgeschoond zodat bouwnaden en metselverband zichtbaar zijn. De gebruikte mortelsoort wordt beschreven. De relatie tussen de muurresten onderling en met de aanwezige vloerniveaus en het opgaand muurwerk wordt bestudeerd. Ook onder het muurwerk dient gecontroleerd te worden op oudere sporen en structuren indien de verstoringsdiepte van de geplande ingreep dieper reikt dan de onderzijde van deze muurresten.
- Grondsporen en lagen:
De nodige aandacht wordt besteed aan het onderscheiden van de verschillende grondsporen (bv. kuilen) en lagen, evenals bijhorende vondsten. De sporen dienen vooraleer verder te verdiepen in het vlak geregistreerd te worden. Er wordt afgewogen of ze verder in coupe worden geregistreerd, of in het daaropvolgende vlak. De coupes mogen daarbij niet dieper reiken dan de verstoringsdiepte.

Indien de archeologische resten gelegen zijn op -16 cm diepte of dieper, worden de resten na onderzoek *in situ* behouden. Archeologische resten die binnen het 16cm dikke af te graven pakket

liggen, zullen zorgvuldig worden uitgebroken, zonder schade toe te brengen aan dieperliggende lagen of structuren.

Alle resten worden afgedekt met bouwfolie alvorens deze met beton worden overgoten!

2.4.2.1 *Staalname*

Om de bouwhistorie van het huis van de hovenier te bestuderen, dienen referentiestalen van de gebruikte bakstenen, vloertegels en mortel uit de ondergrondse muur- en vloerresten genomen te worden. Met het oog op natuurwetenschappelijk onderzoek kunnen sterk organische spoorvulling of lagen bemonsterd worden voor de studie van macroresten. Ook de inhoud van eventueel aanwezige veegputten kan bemonsterd worden voor macrorestenanalyse.

Natuurwetenschappelijk onderzoek	Waardering (VH)	Analyse (VH)
Macroresten	2	1

De kosten voor het natuurwetenschappelijk onderzoek worden geraamd op 1.800 euro.

2.4.2.2 *Conservatie*

Gezien de kleinschaligheid van de opgraving wordt geen stelpost voorzien voor de conservatie van bijzondere vondsten.

2.4.3 *Bepalende criteria voor het alsnog niet uitvoeren van de voorziene onderzoekshandelingen*

Het archeologisch onderzoek wordt uitgevoerd nadat de stabiliteit van het opgaand muurwerk kan gegarandeerd worden.

2.4.4 *Duur van de werfbegeleiding*

De opgraving zal 1,5 werkdagen in beslag nemen (exclusief grondverzet).

2.4.5 *Kostenraming*

De kosten voor de opgraving inclusief verwerking tot een archeologierapport en eindverslag, exclusief natuurwetenschappelijk onderzoek, wordt geraamd op 3600 euro.

In deze raming zitten geen kosten vervat voor werfinrichting en grondverzet.

2.4.6 *Competenties voor de uitvoerders*

2.4.6.1 *Actoren*

Volgende actoren zullen een rol spelen bij het archeologisch onderzoek:

- Erkende archeoloog

- Veldwerkleider. De veldwerkleider en de erkende archeoloog kunnen dezelfde persoon zijn.
- Assistent-archeoloog
- Externe adviseur
- Materiaaldeskundige

Er wordt contact opgenomen met de Dienst Stadsarcheologie Gent inzake het inhoudelijk luik.

2.4.6.2 *Competenties*

Specifieke competenties van de actoren.

Het onderzoek wordt uitgevoerd door minstens een veldwerkleider en één assistent-archeoloog met volgende competenties:

- Erkend Archeoloog: minstens 220 dagen ervaring in stadscontext en kennis inzake bouwhistorisch onderzoek.
- Assistent-archeoloog: minstens 110 dagen terreinervaring waarvan 60 in stadscontext

2.4.7 *Het bewaren en deponeren van het archeologisch ensemble*

Er wordt contact opgenomen met het erkend erfgoeddepot “De Zwarte Doos” (Gent) voor de definitieve bewaring van de vondsten en het opgravingsarchief.